

Etyczne problemy
związane
z wolnym czasem

ks. Maciej Ostrowski

Ambiwalencja wolnego czasu

SZANSA CZY ZAGROŻENIE ?

Czym człowiek wypełni
swój czas?

„...ludzie skłonieni
różnymi powodami do
zmiany miejsca pobytu,
zmieniają też sposób
swego życia”.

(Gaudium et spes 6)

„[Biskupi] niech pouczają, jak należy oceniać w myśl nauki Kościoła osobę ludzką razem z jej wolnością i z samym życiem ciała, rodzinę... społeczność świecką z jej prawami i stanami, pracę i wypoczynek...”

(Christus Dominus 12)

P r a w o
do
o d p o c z y n k u
(wolnego czasu)

„Każda osoba ludzka ma prawo do wypoczynku, a mianowicie do rozumnego ograniczenia czasu trwania pracy oraz okresowych urlopów płatnych”.

(Powszechna deklaracja praw człowieka [1948 r.], art. 24)

„... Dziecko ma prawo do odpowiedniego wyżywienia i mieszkania, rozrywek i opieki lekarskiej”.

„... Dziecku należy dać wszelkie możliwości do zabaw i rozrywek, które powinny zmierzać do tych samych celów co nauka; społeczeństwo i władze państwowe powinny ułatwiać korzystanie z tego prawa”.

(Deklaracja praw dziecka [1959 r.], p. 4 i 7)

p r a w o

o b o w i ą z e k

Prawo do życia – dar życia

„Nie będziesz
zabijał”

(Wj 20, 13)

„Bóg żąda, by człowiek
to życie kochał, szanował
i rozwijał...”

(Evangelium vitae 52)

„Życie zostaje
powierzone człowiekowi
jako dar, którego nie
wolno roztrwonić i jako
talent do wykorzystania”.

(Evangelium vitae 52)

Dar życia

Dar zdrowia

„[Pracującym]
zagwarantować trzeba
respektowanie
«ludzkiego» czasu
pracy i odpoczynku”.

(Centesimus annus 15)

Homo faber
/
Homo ludens
=
Homo sapiens

(Jan Paweł II, *Przemówienie do pracowników turystyki*, 27.09.1982)

Hierarchia wartości

Kreatywność

czy

Bezczynność

i pustka

Ład

czy

Nieład

A s c e z a

= w y b ó r

= t r u d

Eutrapelia

„dietetyka życia”

Eutrapelia = rozumne działanie,
które w żartach, zabawie i
odpoczynku szuka złotego środka i
zachowuje szlachetny umiar

- ... unika czynów moralnie złych
- ... w radości znajduje pewien stopień powagi
- ... kieruje się godnością osoby

„Wszystko ma swój
czas i jest wyznaczona
godzina na wszystkie
sprawy pod niebem”.

(Kob 3, 1)

Odpoczynek

- ◆ długość
- ◆ rytmiczność
- ◆ regularność

Pracownicy powinni dysponować „Wystarczającym odpoczynkiem i czasem wolnym”.

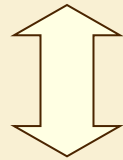
(Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym 67)

„Inną dziedziną świadczeń jest ta, która wiąże się z *prawem do wypoczynku* - przede wszystkim chodzi tutaj o regularny wypoczynek tygodniowy, obejmujący przynajmniej niedzielę, a prócz tego o dłuższy wypoczynek, czyli tak zwany urlop raz w roku, ewentualnie kilka razy w roku przez krótsze okresy”.

(Laborem exercens 19)

Obiektywna ilość

Subiektywna miara

Miarą czasu wolnego: potrzeby
życia osobistego, rodzinnego,
kulturalnego, społecznego i
religijnego

(por. *Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* 67)

Pracownikom należy
zapewnić „ludzki” czas
pracy i wypoczynku.

(por. JP II *Centesiumus annus 67*)

Odpooczynek, który chroni przed nadmier-
ną eksploatacją sił w zewnętrznym
działaniu

(por. JP II *Laborem exercens* 25)

Nadmierna aktywność zewnętrzna i praca
mogą prowadzić do „niebezpiecznego
zagubienia siebie”.

(Jan XXIII *Mater et magistra* 242)

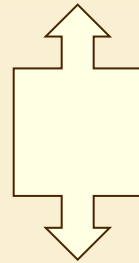
ZDROWIE: Stan dobrego
samopoczucia cielesnego,
duchowego i społecznego

(Definicja *Światowej Organizacji Zdrowia*)

ZDROWIE: Harmonia wszystkich
sfer życia ludzkiego: somatycznej
i duchowej uwzględniająca
dążenie do wiecznego celu

(B. Häring, *Nauka Chrystusa...*)

NADMIAR

NIEDOMIAR

NADMIAR

„Społeczeństwo wolnego czasu”

„Społeczeństwo odpoczynku”

⇒ Homo ludens

NADMIAR

**Wolny czas celem sam
w sobie**

NADMIAR

„Ludyczna” koncepcja życia
(homo ludens)

„Społeczeństwo odpoczynku”

- Nierealny, utopijny obraz życia
- Ucieczka od odpowiedzialności
- Minimalizacja wysiłku

NADMIAR

„I powiem sobie: Masz wielkie zasoby dóbr, na długie lata złożone; odpoczywaj, jedz, pij i używaj! Lecz Bóg rzekł do niego: Głupcze, jeszcze tej nocy zażądają twojej duszy”.

(Łk 12, 19-20)

NADMIAR

„[Człowiek] chce więcej mieć nie po to, aby bardziej być, lecz by doznać w życiu jak najwięcej przyjemności”.

(Jan Paweł II *Centesimus annus* 36)

NADMIAR

„...im więcej się posiada,
tym więcej się pożąda, podczas
gdy najgłębsze pragnienia
pozostają niezaspokojone, a
może nawet zagłuszone”.

(Jan Paweł II *Sollicitudo rei socialis* 28)

NADMIAR

„Radości nie należy bowiem mylić z przelotnym doznaniem zaspokojenia i przyjemności, które często upaja zmysły i uczucia, później jednak pozostawia w sercu niedosyt, a czasem gorycz. Radość rozumiana po chrześcijańsku jest o wiele trwalsza i przynosi głębsze ukojenie...”

(Jan Paweł II *Dies Domini* 57)

NIEDOMIAR

Negatywne skutki

dla osoby

społeczne

NIEDOMIAR

Usprawiedliwieniem ograniczenia czasu wolnego

wyższe dobro, np.:

- pomoc bliźnim w poważnej potrzebie
- opieka nad chorym
- nagląca potrzeba społeczna

Wolność „od”
czy wolność „do”

Uwolnienie od
porzucenie odpowiedzialności
czy

Nabranie energii do
odpowiedzialnego życia

Uwolnienie od
obowiązków wobec rodziny

czy

Szansa na umocnienie
rodziny

„...konieczność spoczynku i wstrzymania od pracy w dni świąteczne. Spoczynku tego jednak nie należy rozumieć jako **bezpłodną bezczynność**, tym bardziej nie mogą być te dni wykorzystywane do **występków i trwonienia pieniędzy**”.

(Rerum novarum 32)

C z a s w o l n y

➤ „bogaty”

➤ „biedny”

⇒ społeczeństwo
„pustego czasu”

- nieumiejętność projektu i organizacji
  - brak pozytywnych zainteresowań

⇒ Czas wolny „biedny”

Czas wolny

➤ „bierny”

➤ „czynny”

„czas wolny bierny”

**⇒ pasywność,
bezczynność, nuda**

⇒ lenistwo

czas wolny bierny

⇒ lenistwo

⇒ nałogi

(alkoholizm, nudyzm, seksizm)

„Wyślij go do pracy, by nie
był bez zajęcia, lenistwo
bowiem nauczyło wiele
złego”.

(Syr 33, 28-29)

neuroza wolnego czasu

neuroza niedzielna

neuroza wolnego czasu

- pośpiech
- powierzchowność
- konsumpcjonizm
- bierność

moda wolnego czasu

rytuał wolnego czasu

Trwonienie pieniędzy

Rerum novarum 32

The background features several light gray, wavy, brush-stroke-like lines that originate from the bottom right corner and sweep upwards and to the left, creating a sense of movement and depth.

Przemysł wolnego czasu

- (+) źródło dochodu, walka z bezrobociem
- (+) wyższa jakość ofert i obsługi
- (+) popularyzacja form wypoczynku i zdrowego stylu życia
- (+) udostępnienie dla uboższych

Przemysł wolnego czasu

- ? Czas wolny towarem, profit materialny
- ? Człowiek konsumentem dóbr wolnego czasu, „człowiek stada”
- ? Pochlebianie życzeniom konsumentów, niski poziom kulturalny i etyczny

**Wychowanie do
wolnego czasu**

„Wypoczynek, jeśli nie ma stać się jałową bezczynnością, która wywołuje uczucie nudy, musi być źródłem duchowego wzbogacenia... Dlatego spośród różnych form ludzkiej kultury oraz rozrywek, jakie proponuje społeczeństwo, wierni winni wybierać te, które najbardziej odpowiadają życiu zgodnemu z nakazami Ewangelii”.

(Dies Domini 68)

Zadania wychowawców / rodziców / Kościoła

Ocena moralna

Wychowanie do

- ☞ Wolności
- ☞ Rozumnego wyboru
- ☞ Osobistej twórczości
- ☞ .....

Zadania wychowawców / rodziców / Kościoła

- ➡ Tworzenie modeli spędzania wolnego czasu
- ➡ Organizacja wolnego czasu (rodzina, stowarzyszenia, apostolat świeckich)

„[Wierni są] w sumieniu zobowiązani do takiego zaplanowania odpoczynku niedzielnego, aby mogli uczestniczyć w Eucharystii, powstrzymując się od prac i zajęć nie licujących z nakazem świętowania dnia Pańskiego, który winien przynosić szczególną radość i pozwalać na nieodzowny wypoczynek ducha i ciała”.

(Dies Domini 67)

D z i ę k u j ę

ks. Maciej Ostrowski